

Hónapló

Dalos György

Cui prodest

Berlin, 2015. március 9.

Két nappal az után, hogy Borisz Nyemcov ellenzéki politikust ismeretlen tettesek meggyilkolták, az orosz, ukrán, magyar és nyugati sajtó tarkállott a különböző, egymásnak ellentmondó verzióktól, feltevésektől. Ha nem is tettesként, de felbujtóként szóba jött 1) Putyin elnök, aki így akarta volna kiiktatni esetleges választási ellenfelét, megelőzni az ukrainai orosz jelenlétről a leleplezést, megfélemlíteni a hatalmon kívüli pártokat és mozgalmakat; 2) az ukrán vezetés, amely így akarta volna tovább rontani Oroszország jó hírét; 3) a CIA, hogy destabilizálja az oroszországi helyzetet; 4) a csecsenföldi iszlám fundamentalisták, bosszúból, amiért Nyemcov szolidaritását nyilvánította az Hebdóval; 5) az orosz ellenzék, hogy mártírra tegyen szert, akinek halálát egyben Putyin elnök nyakába varrhatja; 6) Anna Durickaja, huszonhárom éves ukrán fotómodell, az utóbbi években Nyemcov barátnője. Ő magánéleti okokból, cinkosként vett volna részt a merényletben, amely eszerint egy féltékenységi dráma betetőzése lett volna.

72

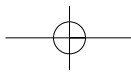
Hat esetből ötben tehát minden közvetlen adalék hiányzott, és főleg a cicerói „cui prodest?“, „kinek az érdeke?“ elvével próbálták alátámasztani a feltevést. Kizárólag Durickájánál, a meggyilkolt férfi barátnőjénél fogózkodtak konkrét körülményekbe. Érthető: a fiatal lány azzal, hogy a GUM kávéházában elfogyasztott közös vacsora után Nyemcovval együtt gyalogosan folytatta útját, elsőrangú koronatanúvá, sőt potenciális gyanúsítottá vált. Utóvégre ha valakinek szitává lövik mellette sétáló barátját, miközben neki magának haja szála se görbül, azt legalábbis más, meggyőzőbb nyom híján lehetetlen nem gyanúsítottként kezelni. Ráadásul az első kamerafelvételek alapján nem lehetett tisztázni, mi történt valójában a Zamoszkvorecsje hídon, amely nem először volt szenzáció színhelye: 1987 májusában ugyanitt landolt Matthias Rust, tizenkilenc éves német amatőr pilóta. Többé-kevésbé hitelesnek tűnő leírások szerint Durickaja még Nyemcov friss teteme mellől mobiltelefonon felhívta Kijevben élő édesanyját, majd az odaérkező rendőrökkel elindult első, hajnalig tartó kihallgatására.

Megvallom, engem az egész komplexumból leginkább ennek a lánynak a sorsa foglalkoztatott. Az volt ugyanis az érzésem, hogy a hatalmas médiafordulásban éppen az ő személye sikkad el, még a mindent tudni vágyókat is legföljebb abból a szempontból érdekli, hogy netán segített-e a merénylőknek. Hollétéről vasárnap déltájt se lehetett biztosat tudni. Egy változat szerint nyomozói tartották fogva, egy másik szerint a megölt ellenzéki vezető barátainál húzta meg magát, csupán a házat nem

volt szabad rendőri kíséret nélkül elhagynia. A bulvársajtó addigra megtelt a fényképeivel, közölték testmagasságát, mell- és derékbőségét, drámai főcímekben írták le, noha fényképpel nem illusztrálták azt a jelene- tet, amikor Nyemcov úgymond „szerelme karjaiban halt meg”. Ahogy az ukrán, orosz és német hírek között böngészgettem, hirtelen eszembe öt- lött, hogy Durickajának, mint igazi celebnek, minden bizonnyal van Facebook-címe. Szépen, cirill betűsen bemásoltam a keresőbe, és lám, azonnal előbukkant a számos portréval ellátott közösségi oldala.

Csak hogy ezen az oldalon kinyitáskor a modellnek összesen négy ismer- róse volt, s valamennyi az előző negyedórában jelentkezett. Ennél is fel- tűnőbb volt, hogy az egyetlen lájk jelzést néhány másodperccel előbb nem más, mint Petro Porosenko ukrán államelnök alkalmazta. Voltaképpen ettől a jelenségtől bontott szárnyat a fantáziám. Mert lehetségesnek tar- tottam ugyan, hogy a fotómodell közösségi oldalát az orosz állambizton- ság (FSZB, alias KGB) kreálta, de kétségbe vontam, hogy ugyanezt meg- tehetnék volna Porosenkóval, akinek az FB-n 350 ezer híve van, nem is beszélve az ő állambiztonsági embereiről, akik nyilván minden lépését ismerik. Ezen felháborodva bejelentkeztem Durickajánál, és néhány perc múlva megkaptam a visszaigazolást, mely szerint barátok vagyunk. Eb- beli örömömben – vagy inkább hirtelen feltámadt vadászösztönömben – tüstént feltettem neki a kérdést: „Sto s Vami, Anna”, „Mi van magával, Anna?” Választ nem kapván biztosítottam őt, hogy nem a sajtótól va- gyok, és kizárólag a hogyléte érdekel. Ez a bejegyzésem is visszhangtalan maradt. „Mégis mi a helyzet? Valami baj van?” – faggatóztam tovább. Ar- ra az esetre pedig, ha nem ő irányítaná a Facebook-címet, a következő szöveget írtam: „Az őrzők figyelmébe: az a tanú, akit gátolnak mozgása szabadságában, nem tanú.” Többet nem próbálkoztam.

Kora délután Durickajánál mértani haladványként jelentkeztek új meg új barátok és barátnők, köztük orosz, ukrán, lengyel, de afrikai felhasználók is, némelyik az enyémhez hasonló kérdésekkel. Ő maga közvetlenül egyik- re sem reagált, ám egyre-másra tett ki magáról fotókat, sőt egy videót is, amely a „Kőkorszaki szakik” egyik epizódját tartalmazta. Arra gondoltam, lehet, hogy az egész az orosz nemzetbiztonság trükkje, de az sem elképzel- hetetlen, hogy ő maga üldögél egy moszkvai lakásban, és próbál ezen az úton valakit vagy valakiket elérni, valamit üzenni. Még jobban foglalkozta- tott az a kérdés, hogy a nagymédia, amely percenként százával ontja a Nyemcovval kapcsolatos híreket, amelyekben valamilyen formában a lány is említést nyer, egy sort sem szentel ennek a furcsa jelentkezésnek. Ennyi- re ne lennének kíváncsiak? Gondoltam: beleszólok a történelembe. Mintegy hét orosz, ukrán és német ismerősömnök, köztük komoly zsrnalisztáknak írtam, hogy próbáljanak utánamenni, miféle rejtély lapul a dolog mögött. Egyetlen választ kaptam, Haszan Huszejnov filológus és közíró barátomtól, aki úgy vélte, egyszerű fake-ről lehet szó. Késő este ismét benéztem a fotó- modell oldalára: barátai listáján immár százötven nevet találtam. Nem sok- kal fél tizenegy előtt azután visszahozhatatlanul eltűnt az oldal a Facebook- ról. Kicsit úgy éreztem magam, mint Antonioni „Nagyítás”-ának fotósa, aki akaratlanul tanúja lett egy gyilkosságnak, ám az erről készült képek nega- tívjait más irányú elfoglaltságai közepette elorozták tőle.

A „cui prodest”, pláne politikai gyilkosságok esetén, meglehetősen bizonytalan iránytű. Főleg azért, mert a vélt vagy valóságos megrendelő érdekei menet közben is változhatnak. Itt van például Horthy, aki állítólag 1920 februárjában a Gellért szállóbeli főhadiszállásán a Népszavát lapozgatva feldühödött a fehérterrort leleplező cikkeken, és így szólt: „Úgy látszik, nincs már férfi ebben az országban.” Ezt a mondatot értelmezték volna hű különítményesei akként, hogy szabad kezet kaptak Somogyi Béla és Bacsó Béla szerkesztők meggyilkolására. Persze lehet, hogy Horthynak mint a Nemzeti Hadsereg fővezérének az adott pillanatban érdeke fűződhetett ahhoz, hogy szociáldemokrata ellenfeleit rövid úton kivonják a forgalomból. Ugyanakkor kormányzóvá választásának előestéjén igencsak rosszul jött neki ez a terrorcselekmény. Kétségtelen, hogy tőle közvetlen utasítás, „megrendelés” nem érkezett – az adott légkörben ez fölösleges is lett volna.

Mellesleg éppen Somogyi és Bacsó elhurcolásának és bestiális kivégzésének napjaiban már javában készülődött a Tisza-per. Horthynak ebben az volt az érdeke, hogy a Hermina úti villában eldőrdült lövésekkel Károlyi környezetét keverje gyanúba. És mit tesz isten, 1918. október 31-én is elhangzott egy utóbb sokat értelmezett mondat, mégpedig Fényes László hírlapíró és – ma úgy mondanánk, balliberális – képviselő szájából: „Forradalmat nem lehet szenteltvízzel csinálni.” E kissé banális, bár igaz megállapításért Fényes másfél évi börtönnel fizetett – a bíróság végül is felmentette a felbujtás vádja alól. Fennállt-e azonban a „cui prodest” az őszirózsás forradalom vezetőinek esetében? Aligha. Tisza 1918 októberében már másfél esztendeje bukott politikus volt, ha úgy tetszik, jelkép, igaz, egy félmillió áldozatot követelő, elvesztett háború szimbóluma. (Ebben a háborúban tűnt el a nagyapám – cui prodest –, úgyhogy Tisza sajnálatára nem sok telik emberbaráti érzelmeimből.)

Napsugaras, hűvös délelőttön kirándultunk A.-val Húvösvölgy környékén, s így jutottunk el Nagykovácsiba. Rég jártam arra, talán gimnazistaként, valami zsíros-hegyi túra kapcsán. A faluközpontban, a Templom téren, a Boldogasszony-templom előtt állt az 1914–1918-as emlékmű, ugyanúgy, mint régen. Csakhogy a tér most Tisza István nevét viseli, az emlékművön pedig a falubeli háborús áldozatok neve fölül ez a felirat van frissen bevésve: „Gróf Tisza István, nemzetünk s községünk mártyrja (sic!), a világháború ellenzője.”

Értem én, amit kell – a Tisza-családnak birtoka és kastélya volt itt, helytörténetileg korrekt a hivatkozás. Még az sem teljes hazugság, hogy Tisza István ideig-óráig berzenkedett a Szerbiának szóló hadüzenet ellen. Okos ember lévén tudta, hogy a világégés, amelynek kanócat a Monarchia éppen a kezében tartotta, csak pusztulást és szétesést hozhat. És hogy a nemzetiségek az első válságos helyzetben szembefordulnak Magyarországgal, e felől éppenséggel neki, annyi román és horvát sérelem okozójának, nem lehetett kétsége. Némi szabódás után mégis beadta a derekát, és zokszó nélkül, buzgón szolgálta a rossz ügyet. Magyar úrként még el is ismerte a szomorú végeredményt, amikor 1918. október 17-én a Képviselőházban Károlyi Mihályhoz, a békepárti ellenzék vezetőjéhez intézve szavait bejelentette: „Ezt a háborút elvesztettük.” Két hét múlva

esett össze a Mannlicher tűzében – voltaképpen értelmetlen merénylet áldozataként. A nagy garral indított per még a közvetlen tettesek kilétét sem tisztázta egyértelműen.

Most, száz évvel később ő kapja az emlékműveket és a tereket, Károlyi pedig, aki Tisza vesztes háborújából nem tudott sikeres békét kihozni, a kétharmados történetfelfogás páriájaként legjobb esetben egy elfekvő szoborparkban húzhatja meg magát. Ezt talán maga Tisza is sérelmezné – mégsem lehet egy magyar gróffal így elbánni.

Lángh Júlia

Szomorú vasárnap

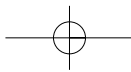
Nincs mese, ez az ország tényleg velejéig ketté van szakítva. Velejéig: a kisközért hentespultjáig. Az Utolsó Vasárnapon megjegyeztem a sarki boltban, mennyire sajnálom, hogy nem lesznek majd nyitva, mire az ötven körüli-fölötti, fáradt arcú, sovány nő kihúzta magát a pult mögött, mondhatnám fölé magasodott, és többes számban fogalmazva azt válaszolta, némi éllel a hangjában, hogy márpedig mi örülünk. Miért, kötelező volt?, kérdeztem álszent képpel, pedig tudom a választ. Elismerte, hogy nem volt az. Hát akkor? De nem lehet a boltban csak egyvalaki egyedül! – szólt rám kissé ingerülten. Ennek a logikáját már nem eléggé tudtam követni, és nem is lett volna értelme folytatni a beszélgetést, bár annyit még megjegyeztem, hogy elvégre meg is fizették. Mire ő, nagy ívben kitérve a válasz elöl, kioktatólag: én úgy nőtem föl, hogy szombat déltől kezdve minden zárva volt, és nagyon jól meg tudtuk oldani a bevásárlást!

Elbeszéltünk egymás mellett, mint két szemben álló tábor. Én a szabadpiacos, kapitalista, liberális oldal, aki kikéri magának, hogy a személyes életébe állami intézkedésekkel beavatkozzanak, és a másik, a szocialista, állampárti, központosításnak engedelmeskedő alattvalói oldal.

Később valakitől azt hallottam – szóbeszéd vagy igaz, nem tudom –, hogy a magyar üzletláncok, CBA, Coop, Reál, kiadták az utasítást az alkalmazottaknak: nem bírálhatják a zárva tartást, inkább mutassanak egyetértést az intézkedéssel. Ha így volt is, ez a sarki bolti alkalmazott nem úgy nézett ki, mint aki parancsot teljesít, olyan őszintén állt ki a szabad vasárnapja jogáért, mint egy szocreál film munkásasszony hősnője, aki öntudatra ébredve kihúzza magát, és villogó szemmel megvédi az új rendet.

Amikor ideköltöztem tavaly májusban, és megláttam, hogy a szemközti bolt bejárati ajtajának mindkét szárnyán az a felirat virít: friss – barátságos – magyar, bevallom, nem fogott el hazafias lelkesedés. De azért ne túlozzak, ez csak egy kereskedelmi kapcsolat, ők eladnak, én veszek, ennyi az egész. Ha a hétfégi családi vacsorához valamit elfelejtettem, ami előfordult, jól jött, hogy ez a szemközti bolt vasárnap is nyitva tartott.

Hát ennek vége. Bebeszéltek a magánéletembe, változtatnom kell a vásár-

lási szokásaimon, mert egy bigott katolikus főember rávette a főnökét, hogy megszavaztasson egy olyan törvényt, amivel mindenki csak rosszul jár.

Es mindez miért? Persze, tudjuk, az anyagi érdekért, helyzetbe hozni a magyar üzletláncokat, és kiutálni a gaz multikat. De engem most inkább a felületi érv érdekel, amit ez a magyar keresztény úriember mondott, és aminek az a lényege, hogy ne frivol világi dolgokkal, plázákkal, vásárlással foglalkozzanak a magyarok, hanem tiszteljék meg az Ur napját, töltsék családjukkal áhítatban a vásárnapot. Legyenek Isten bányai.

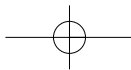
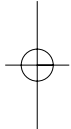
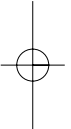
Ember nincs ebben a hazában, aki ha eddig a vásárló- és szórakoztatóközpontokban töltötte idejét – a családdal, bizony, mert az is egy családi program –, most ehelyett rendezett sorokban elvezényelné kis famíliáját a legközelebbi templomba. Menthetetlenül eszünkbe jutnak a hatvanegynéhány évvel ezelőtti jelenetek: akkor ellenkező előjel dívott, a népnevelők azért csöngettek be a családokhoz a vásárnap délelőtti órákban, hogy a nép ópiumától bódult hívó nehogy már elmenjen a templomba. Ellenkező előjel, de azonos szándék: az uralkodó ideológia képére formálni a népet.

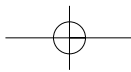
Szent István óta lett ez a nap vásárnap – dalolja a Seress Rezső-féle Szomorú vásárnap újjáírt szövege. Valóban, micsoda dolog vásárnapon megtiltani a vásárt? Kétségtelen, a honalapító király éppen azért találta ki, engedélyezte és bátorította a vásárokat, hogy rászoktassa a nyakas pogány népet a templomba járásra, ugyanis vásárt csak vásárnap, a templom melletti téren lehetett tartani. Eppen azért, hogy összekapcsolódjon a szentmisével. Eladták a krumplit, répát, tyúkot, marhát, és a térítő keresztény király parancsára betódultak a templomba, mert ha nem... idézet Szent István király Dekrétomainak második könyvéből: „a papok meg az ispánok hagyják meg mindenfelé a falusbíráknak, hogy vásárnapként az ő felszólításokra minden ember, nagyja és apraja, férfiak és asszonyok, mind templomba menjen... Valaki pedig konokul hátramarad, csapják meg és kopasszák meg.”

Igy hát rászoktak a templomba járásra derék őseink, s ha mi leszoktunk róla, az szabad akaratunkból történt, önkéntes, megfontolt elhatározásból, nem felsőbb parancsra. Viszont felsőbb parancs tiltja, hogy vegyék egy zacskó tejet vagy két kiflit vásárnapon.

Ebbe fognak belebukni, sóhajt egy ábrándos barátnőm, persze, normális országban ebbe bele is lehet bukni, de itt nem lesz ilyen, nem fognak ezek ebbe sem belebukni, ahogy másba sem – most eszembe jut, hogy ilyen helyzetben egy afrikai országban mélyen meg van győződve mindenki, minden áldott lakos falun, városban és a bozótban, hogy az elnökdiktátor mágikus hatalommal rendelkezik (hiszen különben hogyan is tudná fenntartani a rendszerét?), nemcsak varázslókkal veszi körül magát, de ő maga is az, ő a Legnagyobb Varázsló. Így aztán persze nehéz lenne megdönteni, meg veszélyes is, inkább meg se próbálják...

Jó, tudom, nem vagyunk Afrikában, a hatalommegtartásra célzott varázslás hazai változata vagyonszerzés korrupcióval és megvesztegetés. De ettől még nem kellene nekem megtiltani heti egy napra a vásárlást. Rákattintok egy-két francia portálra, mert Franciaországban éppen ellenkező előjelű folyamat ment végbe: most néhány hete szavazták meg a

vasárnapi nyitva tartást. Hosszú időn át tartó, szenvedélyes társadalmi viták után, amelyek mögött nem éreztem pártpolitikai hovatarozásokat, inkább a hétköznapi élet gyakorlati problémáit a különféle, egymással ütköző érdekeltségű csoportok között. De mielőtt belemélyedtem volna a franciaországi vasárnapi nyitva tartások ügyébe, fölfigyeltem egy címre: „Illegális-e a hűtlenség?” A rövid kopfból azonnal kiderült, hogy keresztények próbálnak beleszólni az állampolgárok legintimebb magánügyeibe. Ez hirtelen jobban érdekelt, mint az újdonsült vasárnapi nyitva tartás tapasztalatai.

Az történt, hogy a konzervatív vallási egyesületek szövetsége, *Associations familiales catholiques*, megtámadta a bíróságon a *Gleeden* nevű társkereső portált, mert szerintük törvényt sért azzal, hogy a hűtlenséget propagálja. A párizsi tömegközlekedés felületein egy piros almába rúzsos szájával kéjesen beleharapó szőke nő kacsint ránk, világos utalással a teremtés Évjára, és a szöveg: „Az első nemzetközi házasságon kívüli találkozóhely, nőkről nőknek.”

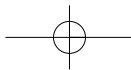
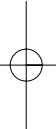
A Katolikus Családi Egyesület 20 ezer aláírást gyűjtött, követelve, hogy távolítsák el a „botrányos hirdetést”. A beadvány szerint ez a randevúportál, miután megkönnyíti, sőt elősegíti a házasságtörést, „nyilvánosan propagálja a kétszínűséget, a hazugságot és a törvény áthágását”. Mert ugyan 1975 óta nem szerepel a büntető törvénykönyvben a hűtlenség (elképeszt ez az adat: egészen addig törvény büntette a házastársi hűtlenséget a felvilágosodás hazájában?!), a katolikusok ügyvédje talált egy paragrafust a polgári törvénykönyvben, a 212-es számút, amely szerint „a házastársak kölcsönösen tisztelettel, hűséggel, segítséggel és támogatással tartoznak egymásnak”.

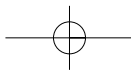
Ezen az alapon perelik be a katolikusok a portált mint törvénszegőt, és nem is esélytelenül, állítja egy ügyvéd tudós elemzésében. Mielőtt belemennék a jogi esélylatogatásokba, előbb megnézem, mit lehet tudni erről a *Gleeden*ről.

A Google ennyit ígér előlegbe: „Az első társkereső portál házások számára. De házasságon kívüli társkereső! Ha hűtlen óhajt lenni, kóstoljon bele a házasságtörésbe: egy új szerető...” Eddig az előzetes ígéret. Rákattintok: <https://www.gleeden.com/>, már két és fél millió tagja van, és napról napra nő az érdeklődők száma. A portál tökéletes diszkréciót ígér, és azt, hogy csak valóságos személyek szerepelnek a tagjai között. (Ezt vajon hogyan ellenőrzi?) Valamint világgözösségnek nevezi magát, amit nyilván az jelez, hogy hat-hét nyelven/országban működik, és tagjainak több mint kétharmada különféle európai országokban él. Magyar változata nincs, legalábbis egyelőre; képzeljük el Semjén Zsolt zöldre vált arcát, ha meglátna egy ilyen ördögtől való vérlázítást...

A *Gleeden* – neve a bibliai édenkertre céloz – 2009-ben Franciaországban indították útjára. Nők tervezték meg, elsősorban nőknek és leginkább párkapcsolatban élő nőknek szánva – mint ilyen, valóban hiánypótló mű –, de természetesen férfiak és mindkét nembeli szinglik is használják.

A családjogban jártas ügyvéd a *Gleeden* kapcsán főlemlít egy tanulságos esetet. Egy még nős férfi aláírt egy szerződést egy házasságközvetítő ügynökséggel. Ezt a szerződést első és másodfokon egyaránt semmisnek nyilvánította a bíróság, viszont a Legfelső Semmítőszék eltörölte ezeket

az ítéleteket, azzal érvelve, hogy nem ütközik a közrendbe és a jó erkölcs tiszteletébe, ha egy házasságközvetítő ügynökség találkozókat szervez házasságban élők számára, mert az ajánlat nem jelenti automatikusan, hogy meg is valósul. Ezen az alapon a *Gleedent* is föl kell menteni.

Talán csak a napi hírek egymás mellettisége hozta össze ezt a két témát: az üzletek kötelező vasárnapi zárva tartását és a házasságon kívüli kapcsolatok nyílt mozgását... de mintha mégis lenne valami közük egymáshoz.

Azt a tanulságot mindenesetre levonom, hogy sikeresen kikötöttünk a 11. század végén: egy másik szent királyunk, nevezett László, törvényileg tiltotta a vasárnapi árusítást: „A szent zsinat parancsolja, hogy aki vasárnap vásárt üt, bontsa el sátorát, amint állította. Ha pedig ellenkezik, ötvenöt pénzt fizessen.”

Még jó, hogy nem ötvenöt botütést.

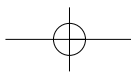
Végel László

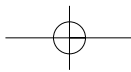
Patthelyzetben

78

Több barátom is szóvá tette, hogy Orbán Viktor évertékelő beszédében szóra sem méltatta a külhoni magyarokat! Hogyan kell ezt értelmezni? És miért? – kérdezték felháborodva. Csak a választások előtt vagyunk fontosak? Ezt nem önös érdeknek, képmutatásnak hívják? És még az elemzők sem tértek ki rá! Emiatt a március 15-i ünnepi szónoklatokra jobban odafigyeltem, azonban a külhoni magyarokról egy szó sem hallatszott. A hozzáállást lehet minősíteni, sőt magyarázatot is lehet találni rá. Tény, hogy napjainkban a magyarországi közéletben, a médiában másféle tusakodás folyik. Simicska Lajos elhintette a gyanú csíráját Orbán Viktor egykori barátja és harcostársa ellen, miszerint a miniszterelnök anno esetleg jelentett. Bizonyítékai nincsenek, ellenben ha léteznének, akkor azok Moszkvában leledzenek, sejtette Simicska. Az elhangzottakat követően záporoztak a pró és kontra érvek. Különböző dokumentumok látnak napvilágot, azonban egyik sem számít(hat) bizonyítéknak, ám a gyanú futótűzként terjed. Mintha a közelmúltban kísértet járná be Magyarországot: az általános gyanakvás kísértete. Erről szól a mindennapi élet, erről diskurálnak az emberek a metrón, a villamoson. Tüzetesen átnézem az írott sajtót, tallózok a különböző portálokon, ellenben számomra a „vox populi” a döntő. És valójában ezt ismerem legkevésbé. A nagyon-nagyon megosztott elitek hangja nem ismeretlen előttem, viszont az utcáé igen. Mulasztásom mindenképp pótolnom kell! Miközben a témát boncolgatom, arra a következtetésre jutok, hogy épp ez az elégedetlen tömeg, a zsörtölődő pesti utcák népe nagyon ritkán jelenik meg a mai magyar irodalomban.

Legutóbbi budapesti tartózkodásom idején észre kellettennem, hogy az „utca hangja” ebben a kérdésben erősen megoszlik, akárcsak az elité.

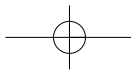

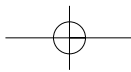

A szenvedélyek mindkét oldalon végtelenül hevesek. Eszembe jut a hajdani Fidesz, a könnyelműen elillanni hagyott huszonöt esztendő. Kénytelen vagyok hangosan kimondani: valami történt Magyarországgal! Nemcsak és kizárólag a politikára gondolok, ideértem az egész magyar társadalmat. Azt tapasztalom, hogy harag és düh kerekedett felül, terjed a félelem és a tehetetlenség érzése. Külső szemlélőként nem tudom meghatározni, mi ennek az oka. Valószínűleg többet tudnék, ha itt élném a mindennapjaim. Böngészem a napi-, illetve hetilapokat, rendszeresen tájékozódok mindenről. Nem érdekel egyik politikus múltja sem, inkább a tisztázatlan múlt ejt gondba, amelyet súlyos és felettébb titokzatos kőtáblákként cipel az ország. Akik újabban a trianoni sebekről regélnek, azok nem akarnak tudni arról a vitathatatlan tényről, miért büntették a nagyhatalmak olyan keményen Magyarországot. Egy szót sem ejtenek arról, hogy milyen volt a hírünk Európában. Egy kézlegyintéssel elintézik a kérdést: gyűlöltek bennünket, mondják. Közben nem mernek szembesülni a történelmi igazsággal! A tisztázatlan múlt mutatkozik meg a szocializmus utolsó tíz esztendejének megítélésében is. A Budapest felé tartó Avala expresszen gyakorta beszélgetek egyszerű magyar emberekkel, vasutasokkal, ide-oda ingázó melósokkal, akik kezdetben óvatosan, majd meggyőződve, hogy figyelmesen hallgatom őket, egyre nyíltabban tudomásomra hozzák, hogy a szocializmus nem is volt olyan rossz, mint ahogy azt a budapesti urak próbálják beállítani. Tapasztalom, hogy a témáról visszafogottan beszélnek. Mintha félnének! Úgy tűnik, hogy a magyar szocializmus tisztázatlan históriája beszorult a családtörténetekbe, mint ahogy harminc évvel ezelőtt a családtörténetekbe rekedt a kádárizmus bírálata.

Ezek után tudomást kell(ene) venni Magyarország lelki állapotáról. A kórkép: rokkant, feldarabolódott, a titkolt múlt idézése elbizonytalanítja, a szellemjárás rettegésben tartja... ami közel sem normális állapot. A tények ismeretében egyre tanácstalanabb vagyok. Fogalmam sincs, hogy a következő fordulóban politikailag ki lesz a jelenlegi ellentétek vesztese, illetve nyertese, viszont egyben biztos vagyok: a gyanúper lelkileg sérültté teszi a kormányzatot. Többé Orbán Viktor sem marad(hat) a régi, még akkor sem, ha nem sikerül semmit sem rábizonyítani. A történet a regényhősök világába vezet! Tegyük fel, hogy a gyanú nélkülöz minden alapot, ám akkor is katartikus hatású lehet. Nemcsak az örökös gyanú árnyéka miatt, hanem amiatt (is), amiért (remélhetőleg) tudatosítja a hatalomban azt, hogy óvatossá kell lenni a másként gondolkodókkal, mert a dolgok könnyen bumerángxént üthetnek vissza. E téren a hatalom képviselőit terheli a legnagyobb felelősség. Írói szemmel nézve tehát az utóbbi eset katartikus hatású, nagy kérdés, hogy az aktuális magyar politika tanult-e valamit a magyar irodalomból. Az utolsó száz évben alig-alig. A nagy példa 1848 márciusa volt. A 167 évvel ezelőtti magyar politikusok képesek voltak egy költőtől tanulni.

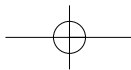
A véletlen úgy hozta, hogy éppen március 15-én utaztam vissza az Avala expresszrel Újvidékre. Hacsak tehettem, a nyolcvanas években ezt a napot az akkori ellenzék iránti rokonszenvből Budapesten töltöttem. Akkor magától értetődőnek tartottam a kabát bal hajtókájára kitűzött kokárdát. Ma is Petőfi szellemét ismerem fel a kokárdában, ellenben ked-

vemet szegte a látvány, mert egyes közéleti személyiségek versenyezni kezdtek abban, hogy ki tűz a mellére nagyobb méretű kokárdát. Ma is ha egy magyar politikus szónokol március 15-én, az első dolgom megfigyelni, vajon a megszokott nagyságú kokárdát hordja, vagy nem. Ha igen, akkor megnyugszom, lehet, hogy politikailag különbözöm tőle, viszont megmaradt a jó ízlése. Mert a nagy hazafias hajrában ez is fontos! Különcködni, különbözni akarunk, vagy egységet alkotva hasonlóan megélni vagy értelmezni, ha mást nem, legalább a múlt szimbólumait? Mert ez a hazafias hajrá néha egészen durva jelleget ölt, ami semmiképp sem öregbíti hírnevünket. Sőt! Néhány évvel ezelőtt egy héttel március 15-e előtt érkeztem Budapestre. A metróállomásból kivezető mozgólépcső nem működött, a feleségemmel éppen a bőröndöket cipeltük, amikor megállt előttünk két markos legény. És hol maradt a kokárda, vontak kérdőre. Mellesleg mindkettőjük mellén hatalmas kokárda díszelgett. Magyarázkodni próbáltam, hogy még nem jött el az ideje, mire egyikük keményen leintett, és erélyesen közölte, hogy új idők köszöntöttek be: ezentúl egy hónapon keresztül hordani kell a kokárdát! A csomagokkal vesződve lepeztem zavaromat. Megszégyenítve tudomásul vettem az új irányzatot, mely időközben feledésbe merült. Ellenben a felvonók üzemeltetése nem változott, mert továbbra sem működnek. Pestre utazva a Bécsbe tartó Avara expressz többé nem tér be a Keletibe, így a Budapestre tartók a Kőbánya-Kispest állomáson szállhatnak le a szerelvényről. Mindegyik mozgólépcső, lift üzemzavarodott, az utazóközönség bőröndjeivel a meredek lépcsőn cipekedik. Gondoltam, egypár nap múlva csak megjavítják. Nem így lett! Keleti nyitás, jegyezte meg egy koros nyugdíjas, aki minden harmadik lépcsőfok után zihálva meg-megállt. Megjegyzése találó! Hiszen hol más-hol találkozhatunk ilyen trehányssággal? A keleti országokra jellemző, hogy a liftek rendszerint és huzamosabb időre meghibásodnak. Ergo a „keleti nyitás” politikájáról legfrappánsabban a felvonóalkalmatosságok tanúskodnak. Van, vagyis még sincs! És a polgár személyének megbecsüléséről is árulkodnak.

Újvidéken nem néztem az ünnepi műsor közvetítését, mert attól tartottam, hogy a vajdasági vezetők a szokottnál nagyobb méretű kokárdát tűztek ki. A kisebbségieknek ugyanis (még mindig) bizonyítaniuk kell, gondolják. A Vári Gyurival folytatott minapi beszélgetés jut eszembe. Többször járt Újvidéken, így volt alkalma megismerkedni a sunyi kompromisszumok világával. Ott nincs alternatíva, jegyezte meg. Magyarországon legalább létezik választási lehetőség, a Vajdaságban erre nincs mód, sőt semmi kilátás! Emiatt vagyok én kevésbé szigorú a magyarországi állapotokkal. A fiatalabb magyarországi barátaimnak fogalmuk sincs arról, hogy mit jelent alternatíva nélküli világban élni. Belgrádban is fellelhetők a plurális kulturális intézmények, ám a vajdasági magyar szellemi térségben ilyesmiről szó sem lehet. Itt nem kétharmados, hanem négyötödös kisebbségi hatalom kormányoz. Tart az elvándorlás, a népességfogyatkozás félelmetes, miközben a szakadék szélén, önelégülten nyilatkoznak a helyi politikusok. Folynak a kis hatalmi marakodások, tetszelegnek a díszszónokok. Pazar fogadásokat rendeznek, dőzsöl az öszszeterelt sokadalom, összekoccannak a pezsgőspoharak, táncra perdül a kisebbségi népség. Sejtem, milyen terápia kellene: nyilván szükség lenne

a kollektív önbizalom erősítésére. A kérdés, hogy hogyan. A derűlátó politikai szónoklatok nem elégségesek, olyan meggyőző, követendő példák kellene előrukkolni, amelyek arról szólnak, hogy a szülőföldön is sikeres lehet az ember. Olyan helyi értékeket lenne jó ápolni, amelyek az érzelmi kötődést erősítenek. Csakhogy ehhez nem elegendő a pártközpontú kisebbségpolitika. Sok hős sűrög-forog, fitogtatja magát, de a győzelem elmarad. Pesten éharcos magyarként Bocskaiiban grasszálunk, a szülőföldön pedig a szakadék szélén tántorgunk. Rossz sínpáron robog velünk Dürrenmatt vonata, az utasok között dermesztő csend honol. A rettegés csendje? A hallgatásba burkolt lemondás? Vagy fásult némaság? Noha a MÜOSZ-székházban megtartott ünnepségen a köszöntőben természetesen a sajtószabadságról szóltam, Várinak beismerem, hogy a Vajdaságban nem lenne róla semmi mondanivalóm. Rokonszenvvel figyelem néhány fiatalember fellépését, sok sikert kívánok nekik, ellenben személyes tapasztalataimból kiindulva attól tartok, hogy a szavuk pusztába kiáltott szó marad. Évekkel ezelőtt kezdtem írogatni a naplómban: attól tartok, kiveszik a Vajdaságban a magyar mondat. Aztán tavaly februárban a *Neoplanta* bemutatóján visszaköszönt rám ez a gondolat. A színeszek egyszerűen saját élményeik alapján fogalmazták meg a naplóban többször is megismételt mondatot. Nem vonom kétsége, hogy a nemzeti kisebbségek létszámcsökkenése megállíthatatlan. Am van egy határvonal, amikor ez a feltartóztathatatlan folyamat tragikus méreteket ölt. Hogy mikor léptük át a határvonalat, azt nehezen tudnám meghatározni. Mindenesetre a kilencvenes években, a drámai, a semmi jót nem ígérő történelmi helyzetben még érzékelhető volt az ellenkezés kultúrája. Túlélők voltunk! Annak neveztem magam is a *Lemondás és megmaradás* című esszékötetemben. A határvonalat valahol 2000 után léptük át, amikor elhangzott a jelszó, hogy „Újvidéket nem tudjuk megmenteni”. A mondat pragmatikus volt, azonban jelentése mélyen szimbolikus lett. Ekkor köszöntött be az önfeladás melankóliája. Vigyázat, figyelmeztettem akkoriban, ha elveszik Újvidék, akkor elveszik Szabadka is. Így történt! A „Nagy Kivonulásban” elkezdtük építeni a mi kis „Potemkin-falvainkat”. Immáron csak védekezni akarunk. Semmiképp sem versenyezni egy olyan társadalmi rendszerben, mármint a vadkapitalizmusban, amelyben mindenki versenyre van ítélve. Az örökös védekezés pedig kimerít, és előbb-utóbb kishitűséget szül. Az utóbbi néhány esztendőben az események felgyorsultak. A kivándorlás egyre tömegesebb méreteket ölt. Ma már a középiskolások között végzett felmérések is arról tanúskodnak, hogy az ifjúsági exodus tömegmértékűvé vált. Ha ez a tendencia folytatódik, akkor maholnap jövő nélküli nemzeti kisebbség leszünk. A maradé értelmiség részére Vajdaság csak egy laccímet jelent, még véletlenül sem termékeny szellemi térséget. A néhai egypártrendszerben pezsgőbb volt a szellemi élet, mint ma. Maradnak a magánpanaszok, a kesergések, melyek során egy-egy vezető, igazgatónak nevezett alattvaló elrebeget, hogy őutána rosszabb is jöhet, ő mégis lendít valamit... Ilyen az élet patthelyzetben.

Parászka Boróka

Bezegvidékek

Nehezen kaptunk helyet Tudor Giurgiu filmje, a *Miért pont én?* vetítésére Marosvásárhelyen március elején. Amikor Bukarestből érkezik valami ilyen produkció, mindig nagy a tülekedés a helyekért itt, az erdélyi kisvárosban. Más ez a vidék–főváros viszony, mint a Budapest köré felépített világban, itt tényleg messze van Bukarest, a politikusokon és néhány üzletemberen kívül kevesen utaznak oda gyakran. Bukarest más világ, más költségvetés, más fizetés, más nézőszám, más lépték. Talán másik ország is – sokan állítják ezt is –, bár én azt hiszem, ebben a térségben a kérdés az: létezik-e egyáltalán ország körülöttünk? Ki-mi szab szabályt, ki kér számon, ki tartja egyben azt, ami szemben áll, szétfut, elzárkózik, lemarad?

Bukarestben minden jobb, vagy éppen minden rosszabb – pártállástól, etnikumtól, életkortól függően ilyesmit gondol mindenki. Ki- vagy elhelyezett életet élünk, egy Bukaresttől távolít, ami épp így nem az, ami lehetne. A *Miért pont én?*-t meghívták a Berlináléra, Bukaresttől is van távolibb pont, amihez mérhetjük magunkat: így tehát a fővárosiból érkező, Európát-Berlint járt film még érdekesebb.

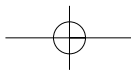
82 A vidéki város elitje, amely nem az, ami lehetne, ilyenkor elszalad a fodrászához, kér egy fővárosi frizurát, felveszi a Bukarestben, Berlinben, Párizsban vásárolt öltönyét-kosztümjét, és mindent megtesz azért, hogy lássék, semmi sem az, aminek látszik. Mindenki a helyén, nincsenek távolságok, idegenségek, elégedetlenségek, világunk működő, rendezett, és mi értjük azt. A *Miért pont én?* nem ad esélyt az illúziókban való fürdőzésre. A megtörtént esetet feldolgozó dokufikció Cristian Panait bukaresti ügyész vidéki feladatáról szól: a fővárosból a magyar–román határhoz, Nagyváradra küldik, hogy ott nyomozzon az ezredforduló maffiaügyei, az ügyészégi, önkormányzati összefonódások után. Vidékiek és bukarestiek, románok és magyarok, rablók és pandúrok játszmáznak egymással és egymás ellen.

Lassan bontakozik ki, hogy működik ez az ország az egyik (keleti) határtól a másik (deli) határig. Hogyan vergődik az igazságszolgáltatás esetenként igazságszolgáltatásként, esetenként különböző erőszakszervek, állami és magánmaffiák kiszolgálójaként, eszközöként.

Mégiscsak ország ez itt körülöttünk, csak kevesen értik, hogy hogyan ország és állam ez. Ez Cristian Panait ügyész tragikus sorsának a tanulsága, ő ezt a felismerést nem élte túl: 2002-ben öngyilkos lett a Nagyvárad–Bukarest-tengelyen kibontakozó ügy nyomozása alatt.

A berlini kritika nem értette Tudor Giurgiu filmjét: túl sok név, túl sok történet, túl sok helyszín. A romániai korrupciót, amelytől hangos a nemzetközi sajtó, nehéz egyszerűen elmesélni: valóban az egész ország, az egész Kelet-Közép-Európa érintett áldozatként, tettesként, bűnsegédként és szemtanúként. A szerepek nem elválaszthatók.

A román válságot feldolgozó film nem lett akkora siker, mint amekko-

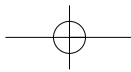
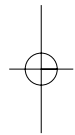
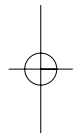

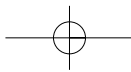
ra sikert hoztak a hasonló filmek az utóbbi években. Talán még nem forrott ki a formája, hogyan beszéljünk a máról. Talán nincsenek kész és várt válaszok. De a nézőtérén ziláltabbá váltak a frizurák, elmosódtak a sminkek, és lazultak az inggombok: Tudor Giurgiu közönsége érezte a saját érintettségét, és vetítés után, mint egy nyilvános gyónáson, mesélni is kezdtek az emberek saját korrupciós élményeikről.

Egy nézőtérén hamar előjön a mások előtt megszólalóból az áldozat, a póz, ám az egymást követő kérdések, az egymásra irányuló, katarzis utáni megrendült, érzékeny figyelem minden szerepet kikezdi. Ezen az estén megszólalt az orvos hozzátartozója, aki Panait öngyilkossága után segíteni próbált a haldoklónak, és akit elhallgattattak. Az adó- és vámügyőr, akit hasonló módszerekkel távolítottak el munkahelyéről. A korrupciós történetek formái, struktúrái rajzolódtak ki: ez a film egészen biztosan nem a „vége” felirattal ér véget. A folytatás az lesz – mondta Tudor Giurgiu közönségének –, hogy nyilvános fórumot hoznak létre a beszámolóknak, gyűjteni kezdik a személyes élményeket, fenntartják a vetítés utáni párbeszédet, és kiterjesztik az egész országra: dialógusban marad Nagyvárad Marosvásárhellyel és Bukaresttel. Vagy párbeszédet kezd – ez így pontosabb.

Hogy van az, kedves Boróka, hogy Romániában sokkal hatékonyabb a korrupcióellenes küzdelem, mint Magyarországon? – ezt a kérdést február–március folyamán számtalanszor tették fel magyarországi barátaim, kollégáim. Azt hiszem, a várt válasz az volt: azért, mert a román kormány vagy államfő hatékonyabb, mint a magyar. Bezzeg a mi Bukarestünk a ti Budapestetekhez képest, ráadásul Marosvásárhely Debrecennel szemben. A hasonló beszélgetésekben egy ideig próbáltam sorolni a rendezetlen, tisztázatlan ügyeket. Magyarítani azt, hogy Nagy Zsolt volt informatikai államtitkár perében (amely hazaárulási váddal kezdődött, szervezett bűnözés pártolásával ért véget) például miféle eljárásjogi hibák merültek fel, és azok hogy vezettek a négy év letöltendő börtönbüntetést elrendelő ítéletig. Hogy a napi tudósítások a rabláncon előállított politikusokról milyen csalóka képet festenek: mennyire nem érthetőek a pártok közti és pártokon belüli leszámolások, miféle önfelmentő, önigazolító eufóriában van az ország. Ahol mindig annak van igaza és becsülete, aki a képernyő előtt ül, és az gyanús, akire a kamerák irányulnak.

Míg a Magyarországról érkező kérdésekre igyekeztem válaszolni, román ügyész- és ügyvéd fórumokat olvagattam. A *Miért pont én?* vetítése után egy marosvásárhelyi ügyésszel beszélgettem: ő túl „finomnak” érezte Tudor Giurgiu filmjét. A nyomozásban részt vevőkön valójában sokkal nagyobb a nyomás, sokkal ellenőrzöttebb, kiszolgáltatottabb viszonyok között dolgoznak – mesélte. A rendszer pedig még a dokufikcióban látható viszonyoknál is átláthatatlanabb. A 25 évvel ezelőtti marosvásárhelyi román–magyar összecsapások dosszióját – magyarázta a román ügyész – éveken át hiába kereste a helyi ügyészségen, a gyilkosságok nyomozati anyaga egyszerűen eltűnt. Majd sok-sok év kérvényezés, kutatás után egyszer csak előkerültek a dokumentumok ugyanabból az adattárból, ahol korábban semmilyen információ nem bukkant fel. Akkor vált kutathatóvá az anyag, amikor a bűncselekmény, amelynek részleteit tartalmazta, elévült. Hát így működik a ma Magyarországon annyira csodált

román ügyészség. „Bezzeg Magyarországon független az ügyészség, hasonlóan Szlovákiához és Bulgáriához, mert ott nincs alárendelve az igazságügyi minisztériumnak” – olvasom az egyik román ügyészségi fórumon.

Mit mondhatnánk? Bezzegvidékek: mindig máshol jobb, és mindenhol rossz. Remélem, meg tudjátok nézni Tudor Giurgiu filmjét, és utána le tudtok ülni egymással beszélgetni – ennyit tudtam tanácsolni, üzeni magyarországi barátainak. Nem ússzátok meg anélkül, hogy szóba állnátok egymással. Anélkül, hogy számot vetnétek azzal, hogy hol éltek.

Hiába füstölögtem félig nyilvánosan, félig magamban. Ez magányos tanulási folyamat, a tanulságot nem lehet elmesélni, félkészre preparálni, előrágni. Március végén egy újságíró-legenda, gyerekkorom bálványa hívott meg műsorába, hogy beszéljünk a romániai korrupcióról. Hosszas egyeztetés: mit vegyek fel, mit mondjak, mit ne mondjak másnak (legyek exkluzív), mikor induljak, mikor érkeznek. Titkárnők, szervezők jelentkeztek. Túl a bennem lévő tiszteleten, kicsit kényelmetlenül éreztem magam. Álljak a kamerák elé, beszéljek a képernyők előtt ülőknek ebben a nagy kelet-közép-európai látszat- és látványvilágban? Van ennek még értelme? Érték el itt bármit is a beszélő fejek? Indulás előtt két órával megoldódtak a dilemmáim. Este tíz után még egyszer utoljára hívott a meghívóm. Zavarban volt. Most döbbszentek rá, mondta, mekkora távolság van Budapest és Marosvásárhely között, milyen költségei vannak ennek az útnak. Nagyon fontos volna, hogy menjek, de nem lehet másképp elszámolni az utazást? A korrupciós ügyekről szóló beszélgetés útiköltségeit? Kevesebből, mondjuk? Kínos volt, és a maga módján nagyvonalú: a televíziós költségmegtérítés kieső összegét saját zsebből is fizetné, csak menjek – mondta gyerekkorom legendája. Már csak azért is menjek, mert vár rám a stáb, huszonöt ember. Sminkes, operatőr – egy egész csapat.

84

Nem lehet másképp elszámolni. Nem magánzsebkérdés ez a köz-korrupcióról szóló történet. Ne vegyük félvállról. A sminkesen és az operatőrön túl ott van Nagy Zsolt, valahol egy fűtetlen, sötét cella mélyén. A Marosvásárhely–Budapest távolság sem földrajzi kérdés, nem alku tárgya. És talán nem is azon múlik a megértés, hogy én vagy bárki más ott virítsak a képernyőn, főműsoridőben, főcím után, megadott színű blúzban, exkluzív. Hanem hogy elmondják egymásnak emberek a történeteket. Beszéljessenek. Sokszor, sokat, alázattal: tegyenek az exkluzivitásra. Vetkőzzék le szerepeiket, pózaikat. És pontosan tudjátok, hány kilométer Budapest–Bukarest, Debrecen–Marosvásárhely. Értsék, melyik világon élnek.

